

Fot. stock.adobe.com

Ochrona praw konsumenta energii elektrycznej

Lata 2014–2017

Najwyższa Izba Kontroli

Warszawa, październik 2018 r.

01 Dlaczego podjęliśmy kontrolę?

- Prawa konsumenta to m.in.: szybka i łatwa zmiana sprzedawcy energii elektrycznej, czytelna umowa, przyłączenie do sieci energetycznej, pewność i jakość dostaw, przejrzyste informacje na rachunkach, szybkie rozwiązywanie sporów.
- Negatywne wyniki kontroli UOKiK z 2011 r. oraz kontroli NIK P/02/057 z 2002 r.
- W Polsce średnio wyłączenia dostaw prądu trwają prawie sześciokrotnie dłużej niż w najbardziej rozwiniętych gospodarczo krajach Europy.
- Prawa konsumenta energii elektrycznej znajdują się wśród priorytetów Komisji Europejskiej.
- Uczciwe traktowanie konsumentów jest jednym z trzech głównych celów pakietu zimowego *Czysta energia dla wszystkich Europejczyków*.

02 Co kontrolowaliśmy?

Czy prawa konsumenta energii elektrycznej były respektowane, a działania organów administracji rządowej oraz spółek przyczyniały się do zwiększenia skuteczności ochrony tych praw?

Czy zapewniono wszystkim konsumentom możliwość zawierania umów w sposób niedyskryminacyjny i na warunkach wolnorynkowych?

Czy odbiorcom końcowym zagwarantowano prawo do nieprzerwanych dostaw energii elektrycznej o określonej jakości?

Czy zorganizowano efektywny system obsługi odbiorcy energii elektrycznej?

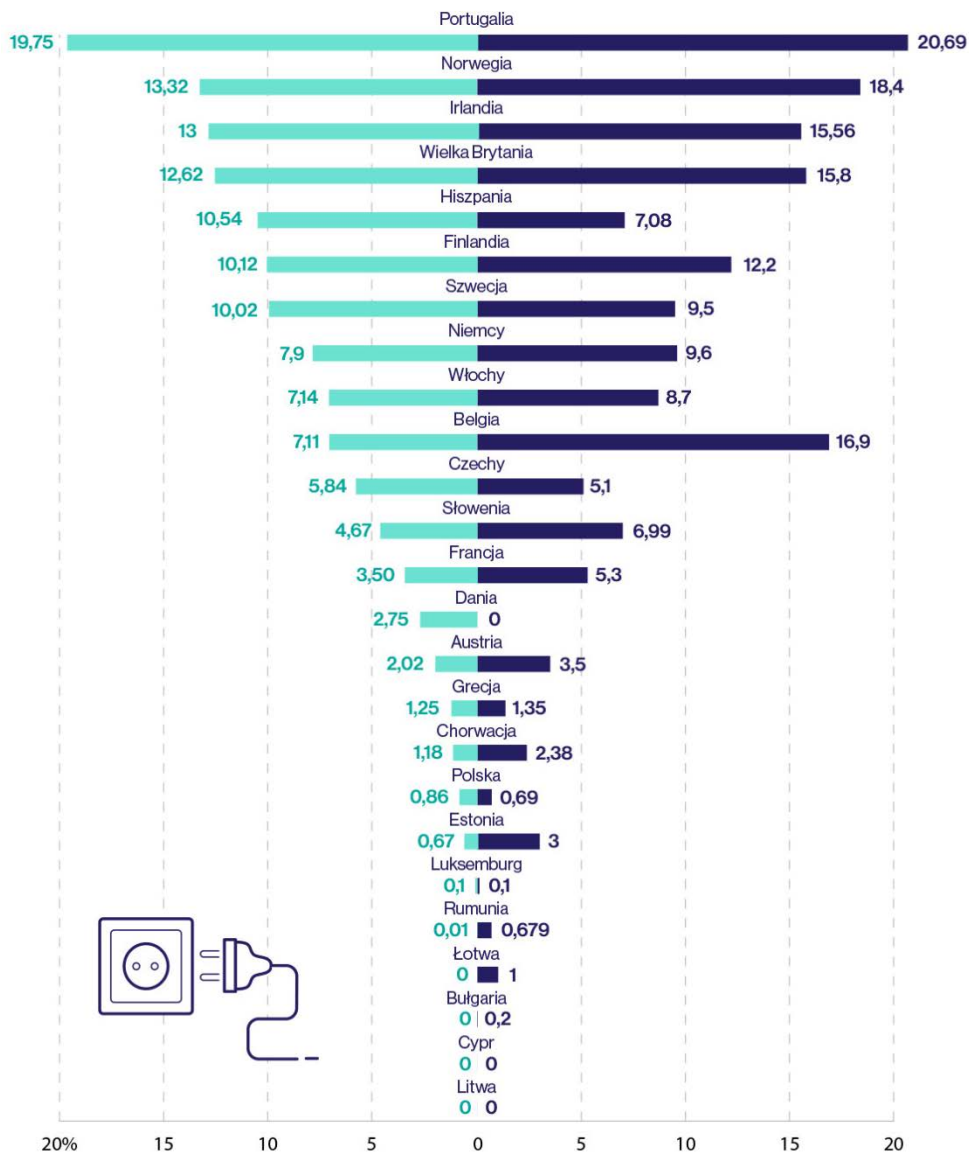
Czy zagwarantowano wszystkim konsumentom dostępność do skutecznych środków rozstrzygnięcia sporów?

03 Kogo kontrolowaliśmy?

- **Ministra Energii**
odpowiedzialny m.in. za sprawy związane z polityką energetyczną państwa oraz za udział w kształtowaniu polityki energetycznej UE.
- **Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki**
reguluje działalność przedsiębiorstw energetycznych oraz równoważy pozycję odbiorców poprzez wzmocnienie pozycji konsumenta.
- **Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów**
centralny organ administracji rządowej właściwy w sprawach ochrony konkurencji i konsumentów.
- **4 spółki obrotu**
ENEA, Energa-Obrót, PGE Obrót, TAURON Sprzedaż.
- **4 spółki dystrybucyjne**
ENEA Operator, Energa-Operator, PGE Dystrybucja, TAURON Dystrybucja.

Ponadto zasięgnięto informacji (art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK) od 88 Powiatowych i Miejskich Rzeczników Konsumentów, TOE, PTPIREE, KIGEiT, Federacji Konsumentów, GIODO, MF, 15 Wojewodów.

Stwierdzony stan – procent gospodarstw domowych, które zmieniły sprzedawcę energii w 2016 r. oraz średnioroczny procent dokonanych zmian w latach 2011–2015

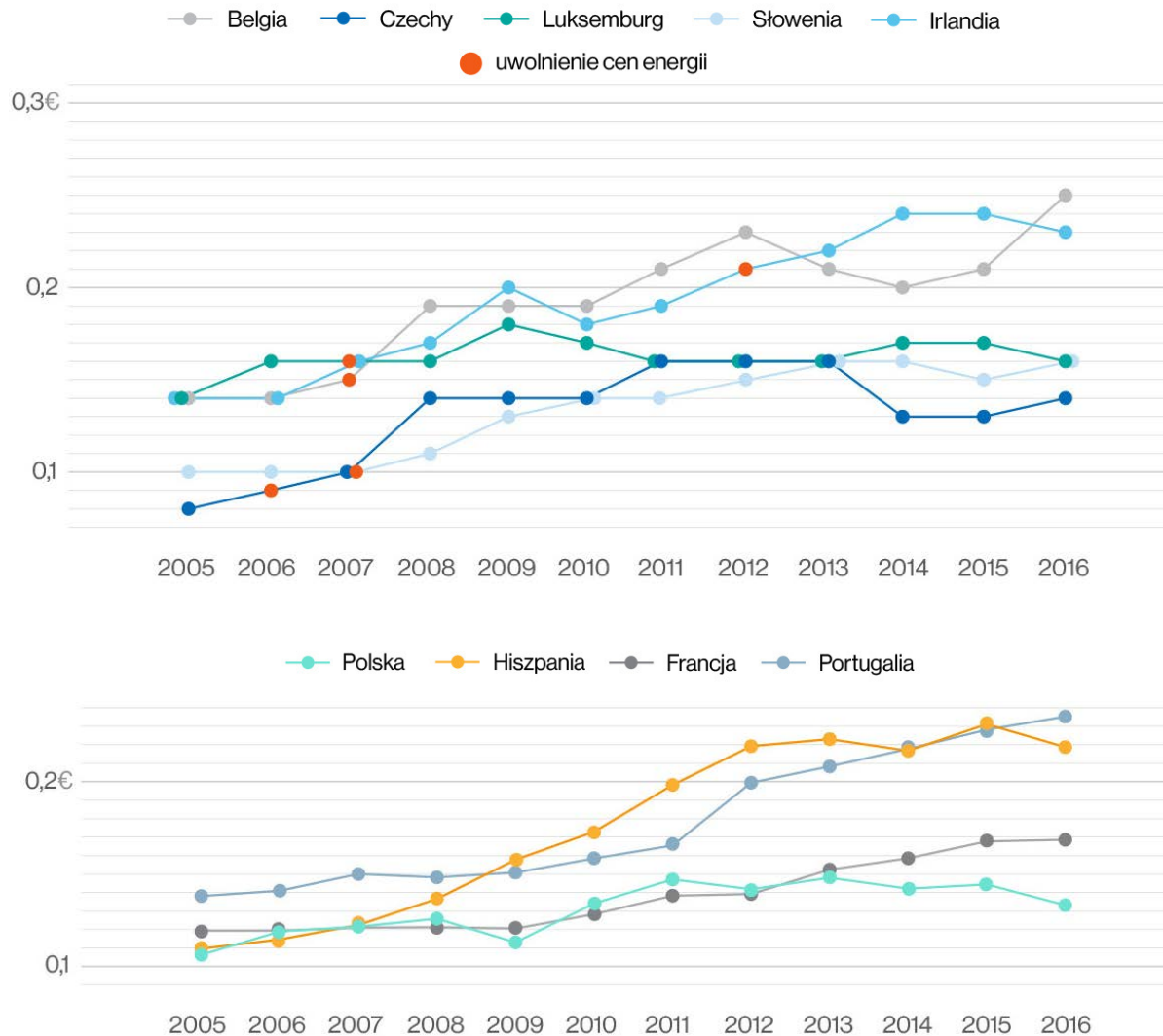
- W Polsce nie uwolniono rynku energii elektrycznej dla gospodarstw domowych chociaż już w 2008 r. Prezes URE opublikował pierwszy plan liberalizacji rynku.
- W latach 2007-2017 tylko około 3,5% z nich zdecydowało się na dokonanie zmiany sprzedawcy energii elektrycznej.

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych CEER
<https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/56216063-66c8-0469-7aa0-9f321b196f9f> [2018.03.20]

■ % zmian w latach 2011-2015   ■ % zmian w 2016 roku

05 Stwierdzony stan – odbiorca wrażliwy

Dynamika zmian cen energii elektrycznej dla gospodarstw domowych w wybranych krajach UE w latach 2005 – 2016 (Euro za kWh)

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych EUROSTAT

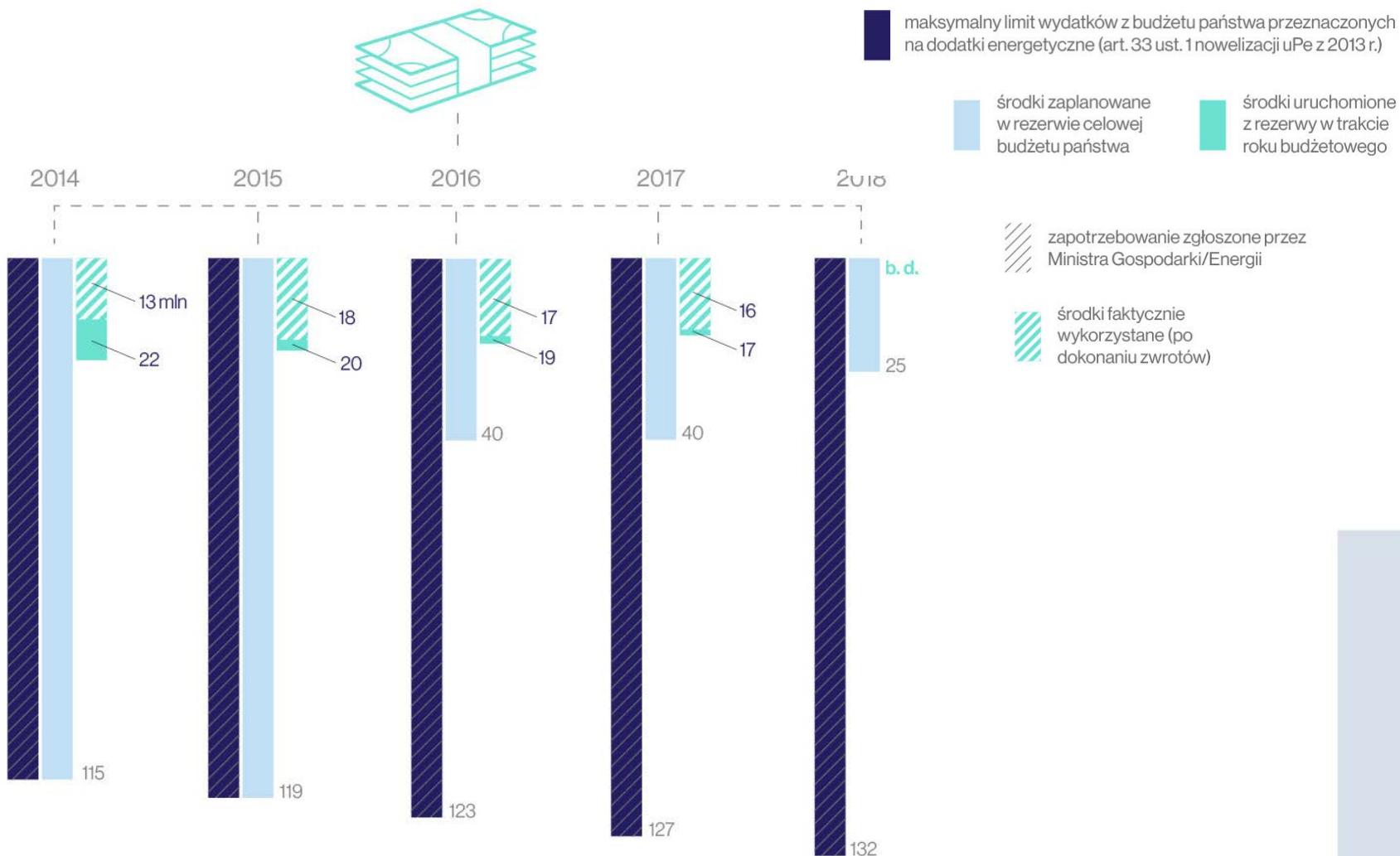
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=ten00117> [2018.03.14]

Stwierdzony stan – nieskuteczny i niewydajny system ochrony odbiorcy wrażliwego

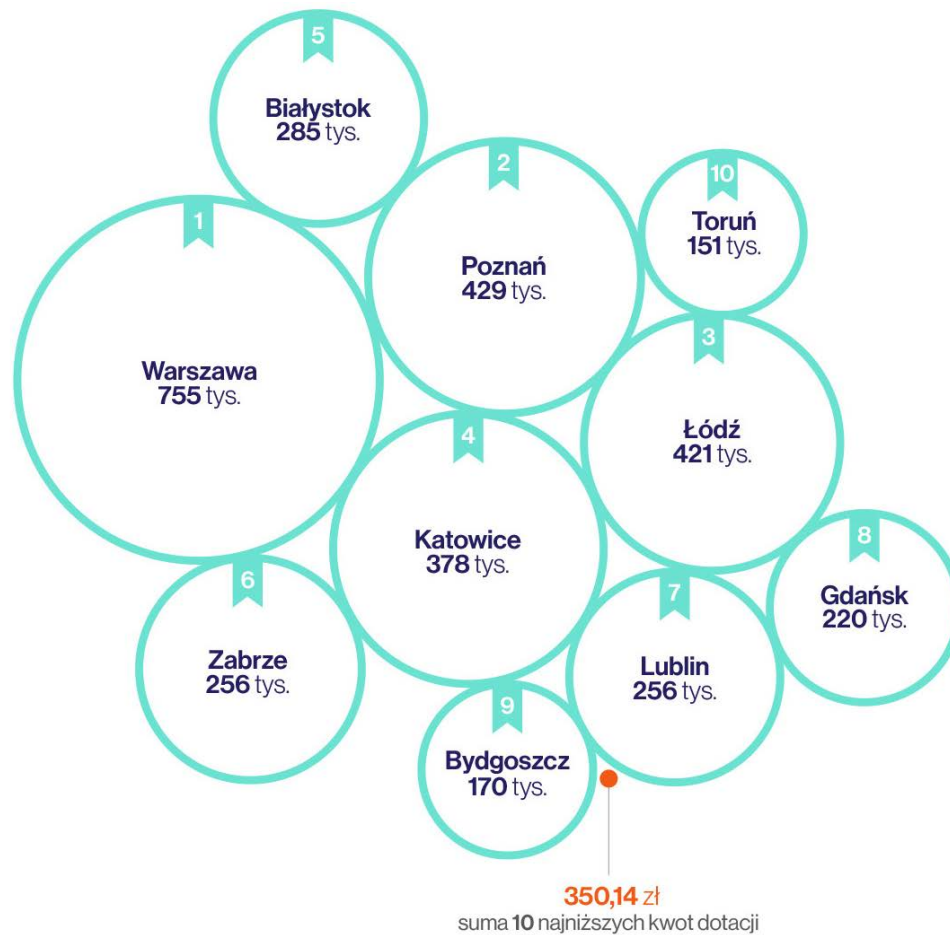
- Na koniec 2016 r. według IBS 12,2% społeczeństwa było dotkniętych ubóstwem energetycznym czyli ok. 4,6 mln osób z 1,3 mln gospodarstw, a według EUROSTATU 7%.
- Odsetek gmin, w których nie wypłacano w ogóle dodatku energetycznego zwiększał się z roku na rok. W 2014 r. stanowiły one 27,6% natomiast w 2017 r. (I-III kw.) już 33,5%. W około 60-70% gmin wartość dotacji była marginalna.
- Znikome wykorzystanie rezerwy celowej. Niskie wykorzystanie dotacji w gminach wiejskich - 2/3 osób dotkniętych ubóstwem energetycznym.
- Brak monitoringu - oceny skuteczności i wydajności systemu przez Ministra Energii. Błędy strukturalne w systemie.
- Rozbudowane procedury przyznawania, wypłacania i rozliczania dodatku energetycznego (przeważnie o niskiej wartości) odstręczały potencjalnych beneficjentów od skorzystania z tej formy pomocy. Liczniki przedpłatowe.

Stwierdzony stan – uruchomienie i wykorzystanie środków rezerwy celowej pn. *Ochrona odbiorcy wrażliwego energii elektrycznej* w stosunku do zgłoszonego zapotrzebowania i ustawy budżetowej [w mln zł]

Stwierdzony stan – wartość wypłacanych przez gminy środków budżetowych na dodatki energetyczne w 2017 r. I-III kw. [w zł]

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych od 15 Urzędów Wojewódzkich.

09 Stwierdzony stan – zmiana sprzedawcy

- Zawieranie umów w sposób niedyskryminacyjny i na warunkach rynkowych. Wolny wybór rodzaju umowy. Instytucja upoważnienia w procesie zmiany sprzedawcy.
- Spółki nie przestrzegały terminów ustawowych odnośnie umożliwienia zmiany sprzedawcy oraz końcowego rozliczenia się dotychczasowego sprzedawcy z odchodzącym klientem. OSD – 3% (18,9 tys.). Spółki obrotu ok. 10% (20,6 tys.).
- Niezasadne wstrzymanie prac nad Centralnym Systemem Wymiany Informacji przez Ministra Energii.
- Bierność Ministra Energii w zwalczaniu nieuczciwych praktyk handlowych.
- Niska skuteczność działań podejmowanych przez Prezesa URE.
- Brak skoordynowania działań chroniących rynek na poziomie organów państwa.
- Nieterminowe wydawanie warunków przyłączenia do sieci.

Stwierdzony stan – najczęstsze problemy na rynku energii elektrycznej wskazywane przez rzeczników konsumentów

98%
stosowanie nieuczciwych praktyk handlowych przez sprzedawców alternatywnych celem zawarcia umowy sprzedaży poza lokalem

58%
stosowanie nieuczciwych praktyk handlowych wobec osób starszych 65+

36%
naruszenie obowiązków informacyjnych w procesie zmiany sprzedawcy

26%
nieuzasadniona wysokość kar nakładanych w przypadku wcześniejszego odstąpienia od umowy sprzedaży zawartej na czas określony

26%
nieterminowe dostarczanie rachunków za energię elektryczną

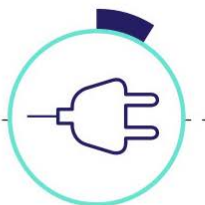
23%
nieczytelność umów

18%
niska świadomość konsumentów o funkcjonowaniu rynku energii w Polsce i/lub swoich praw

10%
nieczytelność faktur

9%
brak weryfikacji rzeczywistego zużycia energii przez kilka lat lub opóźnienia z weryfikacją stanu licznika przy zmianie sprzedawcy

6%
długotrwałość realizowania umów przyłącza do sieci

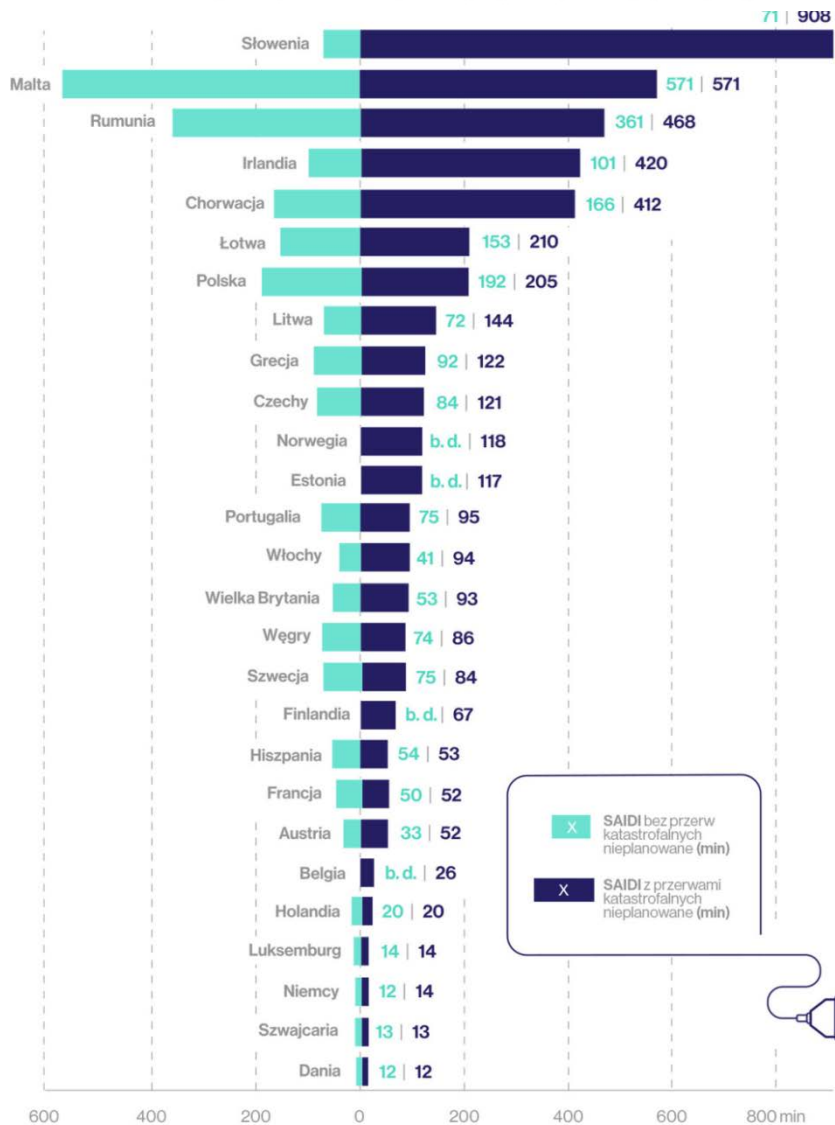
Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych uzyskanych od powiatowych i miejskich rzeczników konsumenta.

11 Stwierdzony stan – infrastruktura

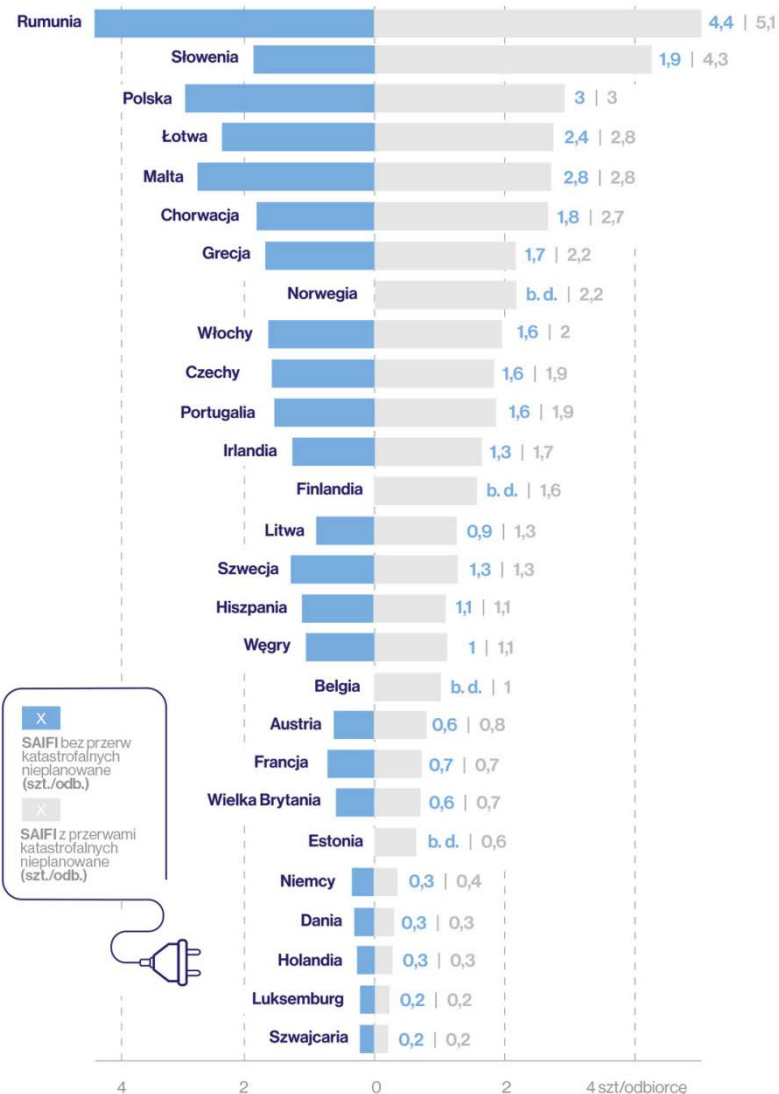
- Zmniejszenie awaryjności sieci elektroenergetycznej w związku z przeprowadzaniem inwestycji na sieciach dystrybucyjnych oraz wdrożenia *Regulacji jakościowej* przez Prezesa URE.
- W 2016 r. (w stosunku do 2015 r.) nastąpił spadek wskaźników SAIDI w przedziale od 2% do 44% oraz SAIFI w przedziale od 3% do 32%.
- Na lata 2017-2022 pięć największych OSD planowało przeznaczyć na inwestycje nakłady o 34% wyższe niż w latach 2011-2016.
- Bez zwiększania udziału sieci kablowych i przekształcania sieci w inteligentne sieci elektroenergetyczne będą one nadal wysoce wrażliwe na gwałtowne zjawiska atmosferyczne, których występowanie narastało z roku na rok. W 2017 r. wskaźniki SAIDI bez przerw katastrofalnych wzrosły od 22% do 66%, a z przerwami katastrofalnymi od 39% do 161%.
- Nieterminowe rozpatrywanie reklamacji dotrzymywania parametrów jakościowych – od 9% do 36%. Znikoma ilość wypłaconych bonifikat z tego tytułu.

12 Stwierdzony stan – wrażliwość infrastruktury w 2014 r.

Wartość wskaźników SAIDI bez przerw katastrofalnych nieplanowane i SAIDI z przerwami katastrofalnymi nieplanowane dla poszczególnych krajów europejskich [min.] w 2014 r.

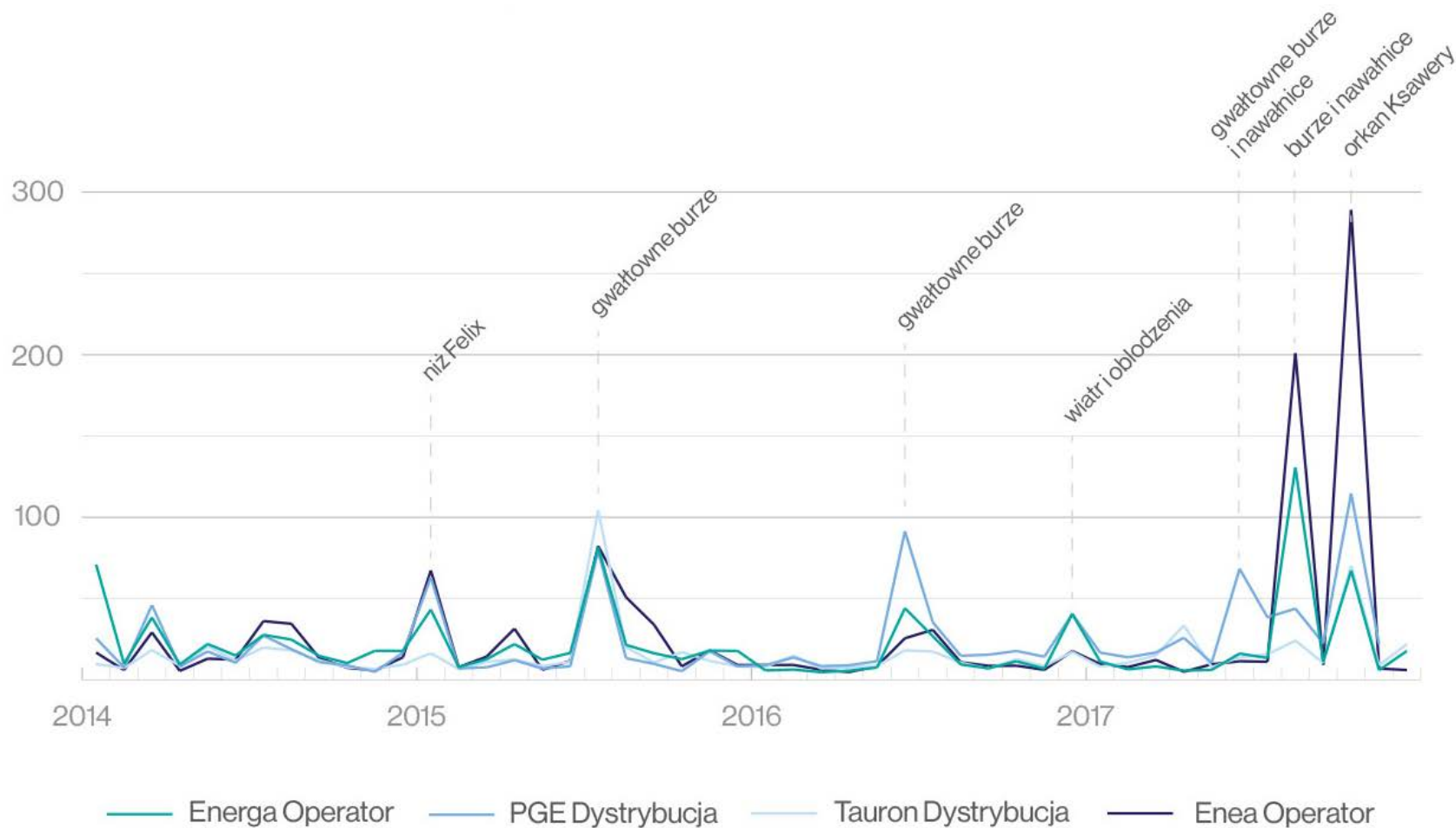

SAIFI bez przerw katastrofalnych nieplanowane i SAIFI z przerwami katastrofalnymi nieplanowane dla poszczególnych krajów europejskich [szt./odb.] w 2014 r.

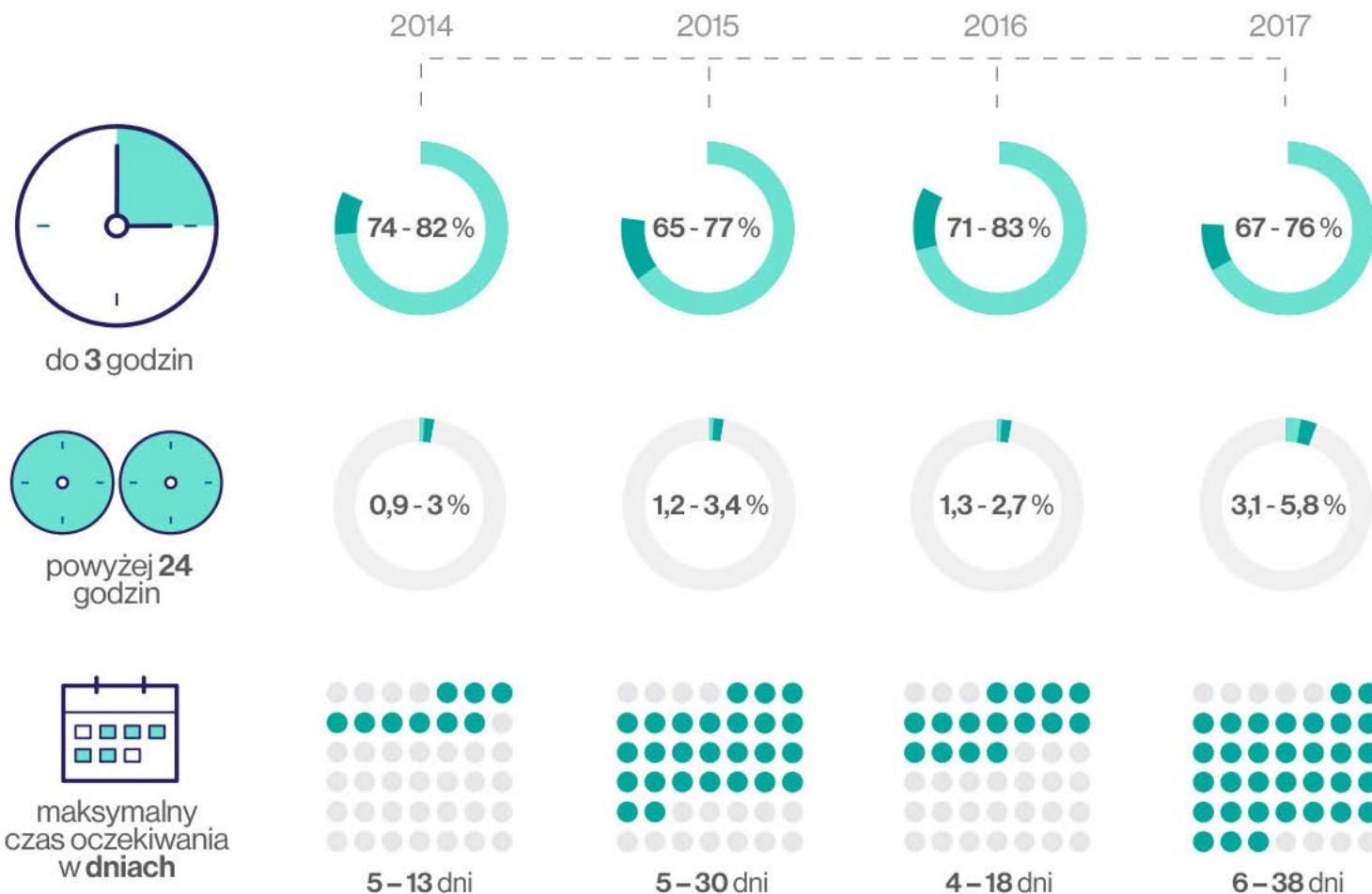
Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych CEER 6th CEER benchmarking report of the quality of electricity and gas supply <https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/d064733a-9614-e320-a068-2086ed27be7f> [2018.03.24].

Stwierdzony stan – wartości miesięczne wskaźników SAIDI z przerwami katastrofalnymi, nieplanowane w latach 2014–2017 [w min]

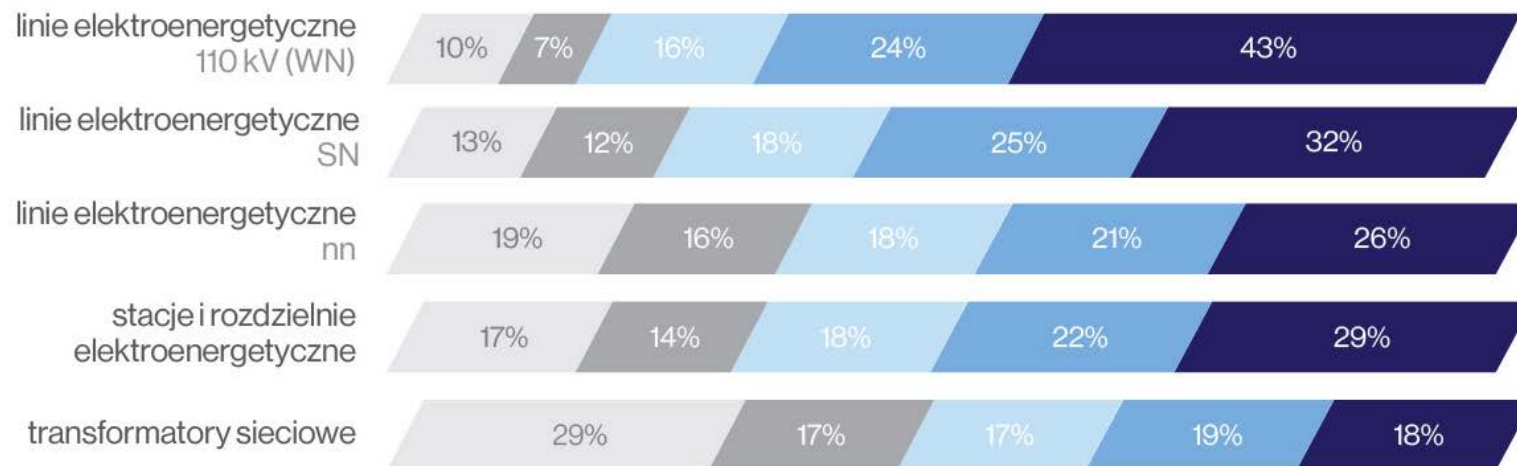
Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych uzyskanych od skontrolowanych OSD.

Stwierdzony stan – czas pomiędzy powiadomieniem a usunięciem awarii przez OSD w latach 2014–2017

Stwierdzony stan – struktura wiekowa majątku OSD

[stan na dzień 31 grudnia 2017 r.]

do 9 lat

10 - 19 lat

20 - 29 lat

30 - 39 lat

40 lat i powyżej

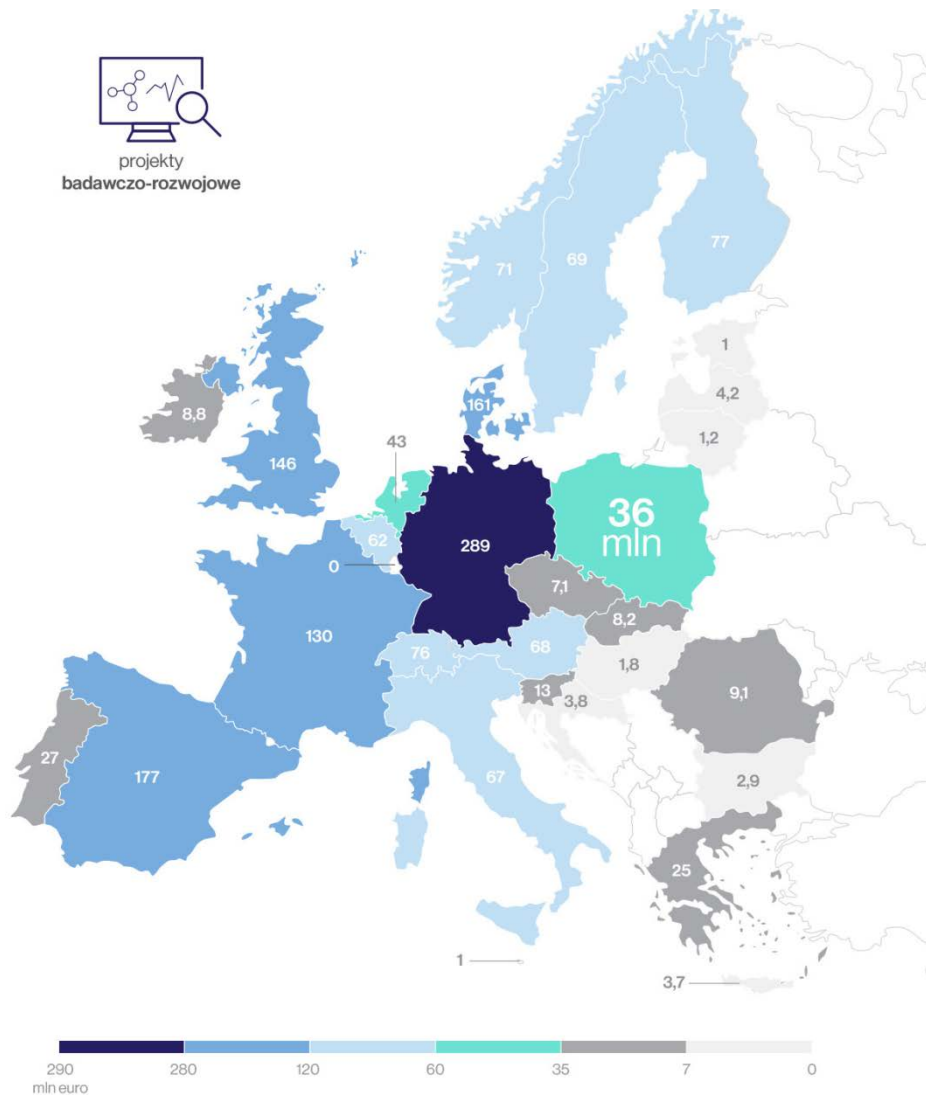

Stwierdzony stan – opóźnienie w implementacji dyrektywy 2009/72/WE

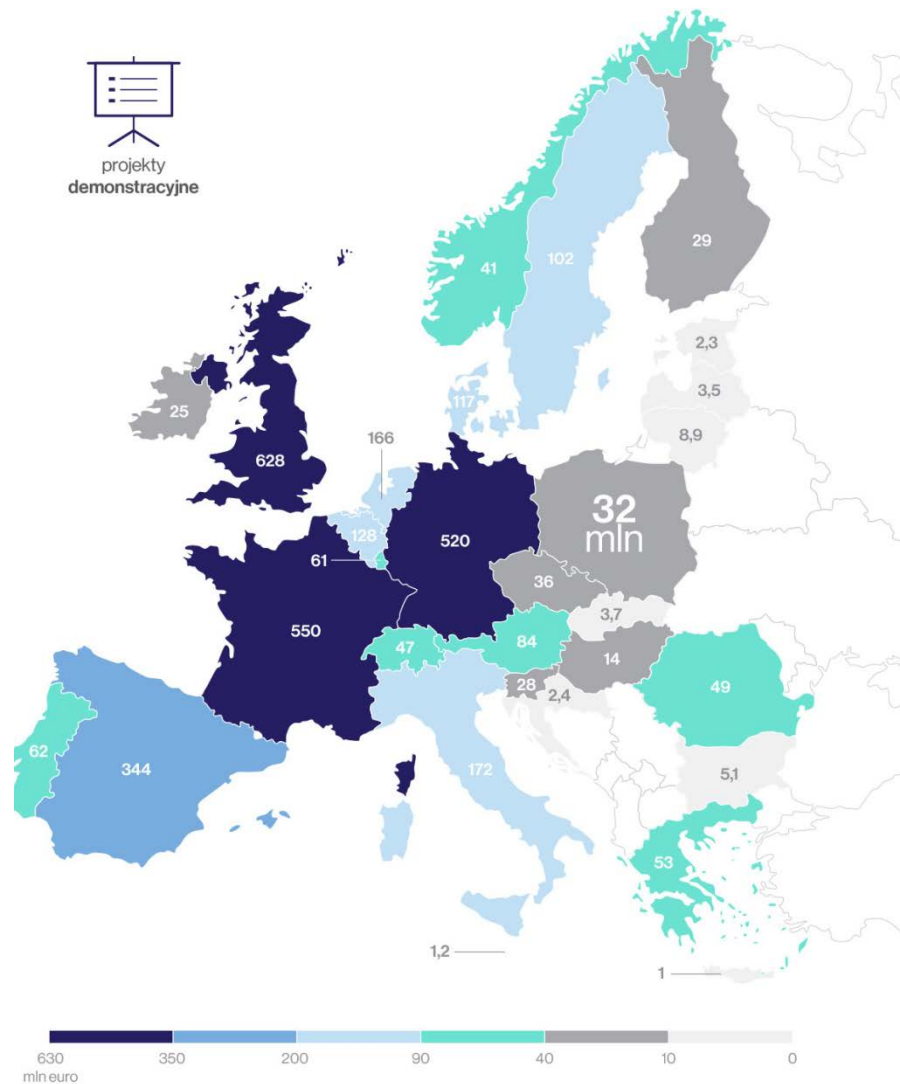
- Nie określono zadań i podziału odpowiedzialności poszczególnych uczestników rynku energii oraz harmonogramu wdrożenia *smart grids*.
- W fazie planów Ministerstwa Energii pozostawało skorelowanie zmian *uPe* wdrażających inteligentne liczniki wraz z ich wymogami funkcjonalnymi.
- Minister Energii nie określił jednolitych wiążących dla OSD wymagań technicznych i funkcjonalnych inteligentnych liczników oraz dobrych praktyk, które zapewniałyby taki sam standard działania sieci i inteligentnych liczników u poszczególnych OSD na terenie kraju.
- Niskie zaangażowanie prac na poziomie OSD. Na koniec 2018 r. tylko 8,4% odbiorców z grupy taryfowej G będzie miało zainstalowane inteligentne liczniki.

17 Stwierdzony stan – prace innowacyjne w obszarze *smart grids* w UE

Wysokość nakładów w poszczególnych krajach na projekty badawczo-rozwojowe w obszarze inteligentnych sieci elektroenergetycznych w latach 2010-2015 w mln EUR

Wysokość nakładów w poszczególnych krajach na projekty demonstracyjne w obszarze inteligentnych sieci elektroenergetycznych w latach 2010-2015 w mln EUR

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych

http://ses.jrc.ec.europa.eu/sites/ses.jrc.ec.europa.eu/files/u24/2017/sgp_outlook_2017-online.pdf [2018.05.11].

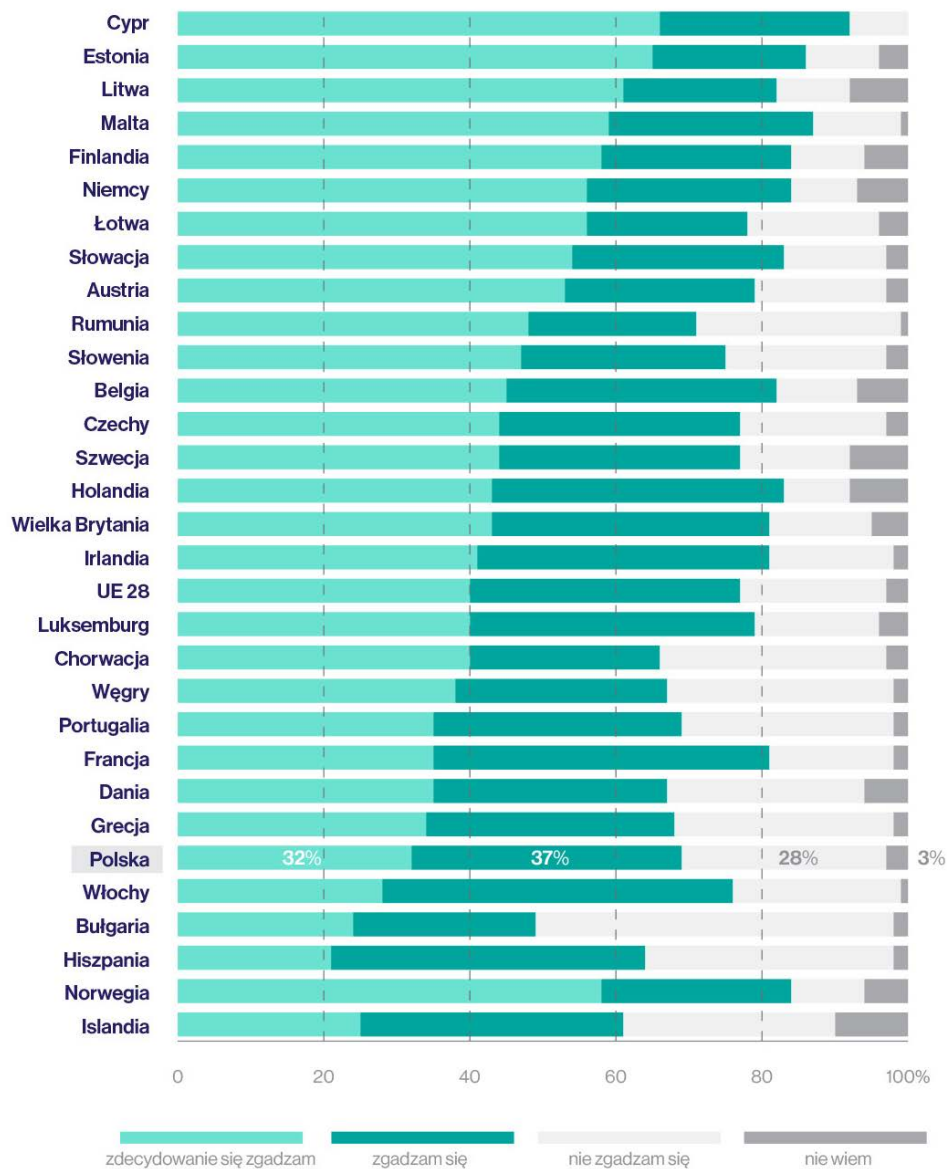
www.nik.gov.pl

18 Stwierdzony stan – obsługa klienta

- UOKiK i URE zapewniły konsumentom bezpłatną pomoc prawną.
- Spółki obrotu zasadniczo wywiązywały się ze swoich obowiązków informacyjnych wobec odbiorcy końcowego oraz zorganizowały efektywny system obsługi odbiorcy energii elektrycznej.
- Pomimo świadomości, że konsumenci mieli problem z odczytaniem informacji z rachunków Ministerstwo Energii nie podjęło żadnych działań w zakresie zwiększenia przejrzystości i klarowności zapisów na fakturach.
- W trzech na cztery spółkach występowały sporadyczne opóźnienia w wystawianiu rachunków za zużytą energię elektryczną i dotyczyły one poniżej 1% klientów z gospodarstw domowych. W latach 2015-2017 Energa-Obrót na skalę masową rozliczała się z odbiorcami końcowymi z istotnymi opóźnieniami.
- Nie przestrzeganie terminu udzielenia odpowiedzi na reklamacje rozliczeniowe i brak wypłacania bonifikat.

19 Stwierdzony stan – obsługa klienta w Europie

Odsetek osób zgadzających się z twierdzeniem:
Rachunki za zużycie energii elektrycznej są czytelne i przejrzyste [%]

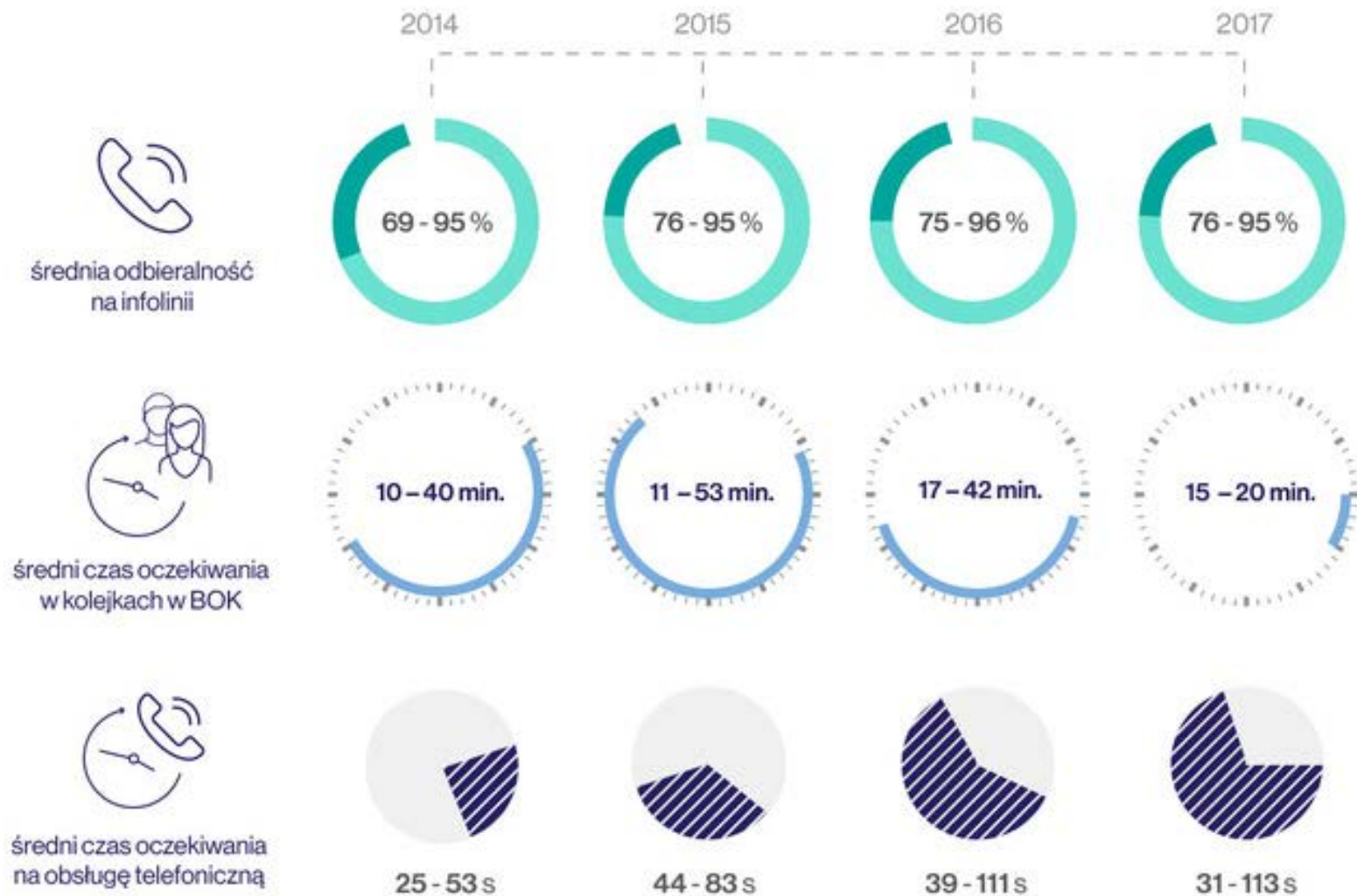
Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie

http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2015-068_mst_building_a_consumer-centric_energy_union.pdf [2018.03.29].

www.nik.gov.pl

Stwierdzony stan – czas oczekiwania na obsługę w latach 2014–2017

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie danych uzyskanych od skontrolowanych spółek obrotu.

21 Stwierdzony stan – postępowanie w sprawach spornych

- Wszystkie skontrolowane spółki informowały konsumentów o dostępnych możliwościach rozstrzygnięcia spraw spornych poprzez swoje strony internetowe, korespondencyjnie, poprzez zapisy w regulaminach świadczenia usług dystrybucji będących integralną częścią umów, umowy sprzedaży, zbiorze *Praw Konsumenta Energii Elektrycznej*. Spółki informowały o możliwości pozasądowego rozwiązywania sporów przed Koordynatorem.
- Do końca 2017 r. nie została w pełni ustabilizowana sytuacja kadrowa obsługi Koordynatora. Nie sprzyjało to prawidłowemu realizowaniu działań Koordynatora i uzyskaniu stanu pełnej gotowości do wykonywania zadań. W konsekwencji spośród 123 postępowań wszczętych i prowadzonych co do meritum przez Koordynatora, do końca 2017 r. zostały zakończone tylko 23 postępowania (18,7%). Ponadto funkcjonalność strony internetowej Koordynatora nie spełniała wymogów *ustawy o ADR*.

22 Ocena ogólna

Prawa konsumenta energii elektrycznej nie były w pełni respektowane, pomimo regulacji prawnych oraz działań podejmowanych przez przedsiębiorstwa energetyczne i administrację rządową. O ile spółki prowadziły systematyczne działania skutkujące zwiększeniem ochrony praw konsumenta to administracja rządowa podjęła znaczące działania dopiero w 2017 r.

Konsumentom zapewniono możliwość zawierania umów w sposób niedyskryminacyjny, jednakże nie na zasadach wolnorynkowych.

Niewydolność systemu ochrony konsumenta, bierność administracji rządowej i brak współpracy pomiędzy organami państwa przyczyniły się do dynamicznego rozwoju wysublimowanych nieuczciwych praktyk handlowych mających na celu osiągnięcie zysków kosztem najłabszych grup społecznych.

23 Ocena ogólna

Niedoszacowanie wysokości pomocy państwa oraz nadmierne skomplikowanie procedur przyznawania dodatków energetycznych zniechęcały odbiorców wrażliwych do skorzystania z nich.

Spółki umożliwiały odbiorcom zawieranie umów w sposób niedyskryminacyjny, a także swobodę wyboru rodzaju umowy.

Pomimo podejmowanych działań przez spółki dystrybucyjne i Prezesa URE nie zapewniono odbiorcom końcowym wysokiej gwarancji nieprzerwanych dostaw energii elektrycznej o określonej jakości.

Spółki wykorzystywały nowe technologie i kanały komunikacji sprzyjające efektywnej obsłudze ich klientów. Jednak konsumenci borykali się z takimi problemami jak nieczytelność informacji zawartych w rachunkach za zużycie energii elektrycznej czy długotrwałe oczekiwanie na udzielenie odpowiedzi na reklamacje.

Konsumentom umożliwiono korzystanie z dostępnych środków rozstrzygnięcia sporów. Jednak działalność Koordynatora była niewydajna.

Wnioski de lege ferenda do Ministra Energii:

- Dokonania zmian w ustawie – Prawo energetyczne celem zmniejszenia skali nieuczciwych praktyk handlowych w procesie zmiany sprzedawcy.
- Zmianę treści art. 31c ust. 8 ustawy – Prawo energetyczne celem uzyskania pełnej gotowości Koordynatora do wykonywania zadań.

Wnioski systemowe do Ministra Energii:

- Przygotowanie rozwiązań mających na celu złagodzenie wpływu deregulacji rynku energii elektrycznej na kondycję finansową gospodarstw domowych.
- Wprowadzenie rozwiązań prawnych zwiększających wydajność oraz skuteczność systemu ochrony odbiorcy wrażliwego. Natomiast w perspektywie krótkoterminowej wdrożenie rozwiązań organizacyjnych mających na celu przyznanie dodatku energetycznego i dodatku mieszkaniowego jedną decyzją administracyjną.

Wnioski systemowe do Ministra Energii:

- Przeprowadzenie kampanii edukacyjnych uświadamiających konsumentów o podstawowych zasadach funkcjonowania rynku energii elektrycznej i istniejących na nim zagrożeniach oraz korzyściach wdrożenia inteligentnych sieci elektroenergetycznych, pozwalających na uzyskanie akceptacji społeczeństwa dla ich wdrożenia.
- Wypracowanie pod auspicjami Ministra zasad współpracy organów administracji rządowej celem zmniejszenia skali nieuczciwych praktyk handlowych na rynku energii.
- Zainicjowanie procesu legislacyjnego, mającego na celu wprowadzenie regulacji w obszarze wdrażania inteligentnych sieci elektroenergetycznych, w tym związanych z kwestiami technicznymi (możliwości liczników), komunikacją, regulacjami taryfowymi i bezpieczeństwem informacji.

Wnioski systemowe do Ministra Energii:

- Zapewnienie konsumentom faktycznej możliwości korzystania z przysługującego im prawa do odstąpienia od umowy zawartej poza lokalem przedsiębiorstwa lub na odległość poprzez wprowadzenie rozwiązania, iż bieg terminu na skorzystanie z powyższego uprawnienia rozpoczyna się z dniem wypowiedzenia przez nowego sprzedawcę (działającego w imieniu i na rzecz konsumenta) umowy sprzedaży paliwa gazowego lub energii elektrycznej zawartej z dotychczasowym sprzedawcą.
- Rozwiązanie zidentyfikowanego problemu niedostosowania zasad organizacji pracy Koordynatora i sposobu prowadzenia postępowań w sprawie pozasądowego rozwiązywania sporów konsumenckich do wpływu spraw kierowanych do rozpoznania.

Wnioski systemowe do Prezesa URE:

- W uzgodnieniu ze spółkami obrotu wprowadzenie formularza informacyjnego w procesie zmiany sprzedawcy, który zawierałby istotne informacje o treści dokonywanych zmian w umowie sprzedaży.
- Wprowadzenie jako dobrej praktyki, stosowanej już przez niektóre spółki, niezwłocznego powiadamiania klienta o dokonanej przez niego zmianie sprzedawcy.
- Wprowadzenie do *Regulacji jakościowej* narzędzi zachęcających OSD do zwiększenia nakładów inwestycyjnych na inteligentne sieci elektroenergetyczne. Wdrożenie systemu finansowania zależnego od postępu wdrożenia i zawierającego premię za sukces.
- Wprowadzenie jako dobrej praktyki w procesie odłączania zasilania do gospodarstw domowych w trudnej sytuacji życiowej, obowiązku kontaktowania się spółki obrotu bądź OSD przed odłączeniem z instytucjami świadczącymi pomoc społeczną.

28 Działania w trakcie i po kontroli

- Zmiana *rozporządzenia taryfowego*. Na podstawie § 43 ust. 2 *rozporządzenia taryfowego z 2017 r.* na przedsiębiorstwa energetyczne Minister Energii nałożył obowiązek automatycznego naliczania bonifikat z tytułu niedotrzymania standardów jakościowych obsługi odbiorców oraz parametrów jakościowych energii elektrycznej.
- Wzmoczona działalność Prezesa UOKiK – uruchomienie kampanii edukacyjnych w publicznym radiu i TV.
- Przychody z kar administracyjnych z tytułu nieterminowego wydawania przez OSD warunków przyłączenia. Szacunkowa wartość przychodów Skarbu Państwa na dzień 30 marca 2018 r. to 8 322 tys. zł. Według danych uzyskanych od URE, sprawy w toku w stosunku do trzech OSD – postępowania wyjaśniające.

Fot. stock.adobe.com

Najwyższa Izba Kontroli

Departament Gospodarki, Skarbu Państwa i Prywatyzacji